

Zofia Szumiło

Raport o stanie i działalności bibliotek dla dzieci w województwie lubelskim w 2000 r.

W 2001 r. Instytut Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej przeprowadził badania poświęcone bibliotekom publicznym dla dzieci. Wszystkie placówki dziecięce w naszym województwie wypełniły ankiety, które zostały opracowane przez instruktora czytelnictwa dziecięcego WiMBP i posłużyły jako materiał do niniejszego raportu.

I. SIEĆ BIBLIOTEK

W województwie lubelskim funkcjonuje 90 placówek dla dzieci, tj. 5 samodzielnych filii i 85 oddziałów.

Placówki te dysponują:

- a) 24 czytelniami z 405 miejscami;
- b) 52 kącikami czytelniczymi z 362 miejscami;
- c) 9 czytelniami i kącikami czytelniczymi, wspólnymi z oddziałami dla dorosłych ze 150 miejscami.

Powyższe liczby wskazują, że liczba placówek dla dzieci jest duża, bowiem stanowią 40% stanu ogólnego. Najwięcej bibliotek dziecięcych znajduje się w powiecie biłgorajskim (9) i tomaszowskim (7). Załedwie po jednym oddziale mają powiaty: łączyński, rycki, włodawski. W Lublinie, w nowych, dużych osiedlach brakuje 6 filii, w tym także specjalistycznych placówek dla dzieci. Zastrzeżenia budzi też ich lokalizacja. W Dęblinie, Rejowcu Fabrycznym i Terespolu, nie ma ani jednej wydzielonej biblioteki dla dzieci. Największe miasta rejonu: Chełm, Łuków, Puławy, Zamość mają tylko po 1 takiej placówce, choć liczba mieszkańców obli-guje do większej ilości. Na drugim biegunie są miejscowości, w których zasadność istnienia oddziału dla dzieci budzi wątpliwości. Dotyczy to, m. in. Stoczka Łukow-skiego, Dąbii, Trzebieszowa (pow. Łuków), Zakrzewa (pow. Lublin) i Rachania (pow. Tomaszów Lub).

Zastrzeżenia te wynikają z następujących przesłanek: utrata etatów koniecznych do obsługi bibliotek dziecięcych, zmniejszenie powierzchni lokali, brak wydzielonego miejsca dla księgozbiorów dziecięcych, brak miejsca do pracy z młodymi czytelnikami.

II. KADRA BIBLIOTEK

W bibliotekach dla dzieci w województwie jest zatrudnionych 110 osób na 108 etatach. Bibliotekarki pod względem formalnym są dobrze wykwalifikowane w porównaniu z zatrudnionymi w placówkach naszego województwa: 96 z nich (87%) posiada pełne kwalifikacje bibliotekarskie, w tym 11 osób legitymuje się wykształceniem wyższym, 85 uzyskało kwalifikacje w studium bibliotekarskim, 8 uzupełnia wykształcenie, w tym 1 osoba w studium bibliotekarskim. Ponadto 10 osób ma ukończony kurs metodyki pracy z dziećmi, 3 kurs pedagogiczny, 4 kurs pedagogiki zabawy.

Jedyną formą doskonalenia zawodowego były szkolenia organizowane raz w roku przez WiMBP. Ze względów organizacyjnych i finansowych objęto nimi placówki miejskie, a uczestniczyła w nich prawie połowa zatrudnionych w bibliotekach dla dzieci. Od września 2000 r. zwiększyło się zatrudnienie w Dziale Instrukcyjno-Metodycznym WiMBP, co spowodowało poprawę sytuacji oraz możliwość większej częstotliwości instruktażu.

III. ZBIORY

Ustalenie wielkości zasobu placówek dla dzieci nasuwa duże trudności, bowiem w 25 oddziałach nie prowadzi się oddzielnych ksiąg inwentarzowych. Dla tych placówek można tylko określić liczbę znajdujących się w nich książek z działu „literatura piękna dla dzieci i młodzieży”; jest ich 118 045 vol. W pozostałych 61 oddziałach i 5 filiach dla dzieci zasób biblioteczny wyraża się liczbą 543 728 vol., w tym 1951 jednostek niepiśmienniczych. Kierując się statystyką, księgozbiór zgromadzony w placówkach dla dzieci, jest bogaty, średnio na placówkę przypada ponad 8200 vol., z tego 5640 to książki z literatury pięknej dla dzieci i młodzieży. Jednak jego wartość i przydatność do zaspokojenia czytelniczych i informacyjnych potrzeb budzą wątpliwości i niepokój. W większości bibliotek księgozbiór jest mało atrakcyjny, stary, zaczytany, zniszczony. Na poparcie tej oceny kilka cytatów z wypowiedzi respondentów ankiety na co dzień zajmujących się wyszukiwaniem dzieciom potrzebnych informacji oraz interesujących książek do czytania: „*Biblioteka nie może sprostać wymaganiom czytelników, ponieważ księgozbiór jest w większości przestarzały i wymaga selekcji, korzystamy z księgozbioru dla dorosłych*” – bibliotekarka z GBP w Krzczonowie pow. Lublin; „*Biblioteka*

nasza posiada bardzo duże braki w księgozbiorze. Brak jest wszystkiego rodzaju nowych książek, lektur aktualnych i ładnie wydanych książek dla najmłodszych Na zakup księgozbioru od 1990 r. wydajemy bardzo mało, praktycznie nic” – bibliotekarka z MBP Stoczek Łukowski pow. Łuków; „*Ponieważ od kilku lat kupujemy coraz mniej książek, księgozbiór z roku na rok ubożeje i w coraz mniejszym stopniu wystarcza na zaspokojenie potrzeb czytelniczych i informacyjnych*” – bibliotekarka z Tereszpolu pow. Biłgoraj.

Z penetracji księgozbiorów i niniejszej analizy oraz wypowiedzi bibliotekarek nasuwa się tylko jeden wniosek: „Zapotrzebowania czytelników są dużo większe niż możliwości biblioteki dziecięcej”. Dostępność dzieci i młodzieży do źródeł informacji i wydawnictw popularnonaukowych zdecydowanie zwiększa się poprzez sąsiedztwo placówek dla dorosłych, a szczególnie lepiej zaopatrzonych czytelni głównych. Tam też są kierowani czytelnicy dziecięcy i młodzieżowi.

Braki występują we wszystkich działach księgozbioru, zarówno w literaturze pięknej, jak i popularnonaukowej. Bibliotekarki, mające księgozbiór nowszy, bardziej atrakcyjny, wskazują na niedobory w liczbie egzemplarzy. Rodzi się pytanie, gdzie tkwi źródło tego stanu? Odpowiedź jest bardzo prosta: „Największą trudność w uzupełnianiu zbiorów powoduje brak środków finansowych na zakup nowości wydawniczych” - tak najczęściej formułują swoją opinię bibliotekarki z oddziałów dla dzieci.

IV. CZYTELNICTWO

Filie i oddziały dla dzieci zarejestrowały w 2000 r. 54 030 czytelników do 15 lat. W tym czasie we wszystkich bibliotekach publicznych województwa użytkowników poniżej 15 lat było 155 307 osób, tj. 35,5 % publiczności czytelniczej. W szkołach podstawowych i gimnazjalnych w r. szk. 1999/2000 uczyło się 277 963 uczniów. Nietrudno obliczyć, że biblioteki publiczne obsługują tylko 59% uczniów. Pozostająca poza bibliotekami publicznymi grupa dzieci i młodzieży - to wielkie wyzwanie dla bibliotekarek. W placówkach dla dzieci wypożyczono 1 144 542 vol. Najmniejsza liczba zarejestrowanych w oddziale dla dzieci czytelników wynosi 166 osób, największa - 3101. Odpowiednio najmniej wypożyczeń – 1326, najwięcej 37 547. Mediana dla dziecięcych jednostek organizacyjnych wynosi 781 czytelników i 13 308 wypożyczeń, z tego 12 715 książek i 592 czasopisma. Tym statystycznym, średnim wyliczeniem najbardziej odpowiada Oddział dla Dzieci MGBP w Opolu Lub.

Prawie wszystkie biblioteki prenumerują czasopisma, od kilku do kilkunastu tytułów, co stanowi zaledwie 4,45% globalnej liczby wypożyczeń. Dzieje się tak dlatego, bo dużo (39) placówek nie rejestruje wypożyczeń czasopism do domu. Ile „traci” biblioteka, pozbawiając się tych wypożyczeń, zilustruję na dwóch

pozytywnych przykładach: Oddział Filii Nr 1 MBP w Kraśniku prenumeruje 17 czasopism i udostępnia 7516 jednostek, Oddział Dziecięco-Młodzieżowy MBP w Świdniku ma 12 czasopism i 6852 wypożyczenia. Aktywność czytelnicza, mierzona liczbą wypożyczeń na statystycznego czytelnika w ciągu roku, wynosi 17 książek i czasopism, i jest niższa od średniej wojewódzkiej obliczonej dla całej publiczności czytającej, wynoszącej 19,8. W pięciu placówkach, sytuujących się w tabeli aktywności czytelniczej na końcu, nie wypożycza się nawet 10 książek, w tej grupie mieści się jedna duża biblioteka miejska i jedna bardzo duża biblioteka miejska.

Na zakończenie analizy tego zagadnienia pozostaje sprawa obciążenia bibliotekarek usługami. Na jeden etat bibliotekarski przypada 622 czytelników i 10 125 wypożyczeń.

Najtrudniej jest analizować pracę czytelni, ponieważ prawie wszystkie (21 na 24) rejestrują usługi łącznie z oddziałami dla dorosłych. Mogę jedynie stwierdzić, że czytelnie dla dzieci odwiedziło 58 953 czytelników, którym udostępniono 105 487 książek i czasopism oraz udzielono odpowiedzi na 51 848 pytań i kwerend.

VI. FORMY PRACY

Biblioteki dla dzieci, częściej niż jakiekolwiek inne placówki kulturalne, prowadzą różnorodne formy pracy z czytelnikami, ponieważ jest to jedno z ich głównych zadań. Na marginesie dodam, że pierwsza specjalistyczna biblioteka dla dzieci powstała w Łodzi w 1922 r., dlatego obecny rok jest jubileuszowym dla tych placówek.

Najczęściej stosowaną formą pracy jest przysposobienie biblioteczne, znane też pod nazwą przysposobienie czytelnicze i informacyjne, i obecnie realizowane jako ścieżka edukacji czytelniczej i medialnej. Pod tymi nazwami kryje się nauka korzystania przez czytelników z bibliotek, ze zbiorów, z warsztatów informacyjnych, przygotowanie naszych „absolwentów” do, w miarę bezbłędnego, poruszania się po bibliotekach z dużym księgozbiorem i odpowiednim warszatem. Odbywa się to najczęściej poprzez lekcje biblioteczne i wycieczki do bibliotek, które są prowadzone w naszym województwie przez wszystkie placówki dla dzieci. W analizowanym 2000 r. przeprowadzono 1083 lekcji, w których uczestniczyło 22 655 młodych czytelników.

Różnorodność form i liczbę realizujących je placówek przedstawia poniższa tabela.

Formy pracy bibliotek dziecięcych w 2000 r. w woj. lubelskim

Rodzaj pracy	Liczba bibliotek realizujących	Liczba zajęć	Liczba uczestników
Lekcje biblioteczne	54	509	10 016
Wycieczki do biblioteki	36	258	5574
Lekcje i wycieczki do biblioteki	16	316	7065
Konkursy biblioteczne	67	529	8542
Imprezy biblioteczne	30	140	3780
Zajęcia plastyczne	27	524	5036
Zabawowe formy pracy	25	770	7425
Wieczory baśni, opowiadania, głośne czytanie	20	151	1443
Przeglądy książek	8	25	261
Pogadanki	17	82	1303
Dyskusje nad książką	6	18	163
Spotkania z teatrem (próby, występy inscenizacje)	14	173	2252
Spotkania z ciekawymi ludźmi, w tym autorskie	6	23	1092
Wieczory literackie	6	7	347
Spotkania z twórczością ludową	13	46	1794
Ferie, wakacje w bibliotece	19	179	1915
Wycieczki, rajdy, zajęcia sportowe	7	15	287
Dziecięce Inicjatywy Pokojowe	1	12	173
Białskie Dni Książki Dziecięcej	1	5	360
		3782	58 828

Jak wynika z powyższego zestawienia, biblioteki dla dzieci charakteryzuje wielość form stosowanych w pracy z czytelnikami. Średnio placówka dla dzieci organizuje 44 zajęcia rocznie, czyli blisko cztery miesięcznie. Najwięcej różnorodnych form organizują biblioteki dla dzieci w Bychawie, Kraśniku, Łukowie, Poniatowej, Świdniku, Włodawie.

Aktywność w pracy z dziećmi i upowszechnianiu literatury dla młodych czytelników od kilku lat jest wyróżniana Nagrodą im. Anny Platto. Pięć laureatek (na 6) pracuje w oddziałach dla dzieci. W ostatnich latach biblioteki odchodzą od tradycyjnych metod, polegających na prowadzeniu spotkań autorskich, wieczorów literackich, a także, co z żalem stwierdzam, od opowiadania i czytania dzieciom bajek na rzecz rozrywkowych form pracy z książką i organizowania zajęć świetlicowych. Tego typu propozycje pod adresem najmłodszych są udziałem coraz większej liczby placówek, szczególnie w czasie ferii i wakacji szkolnych. Niesłabnącym powodzeniem nadal cieszą się konkursy biblioteczne, a mobilizującym atutem do uczestnictwa są nagrody. Biblioteki dla dzieci sięgają także do niekonwencjonalnego organizowania czasu swoim czytelnikom, zapraszając ich na wycieczki, rajdy, zajęcia sportowe. W 2000 r. działalność upowszechnieniowa była ukierunkowana na popularyzację tematyki ekologicznej, szczególnie za pomocą ogłoszonego przez WiMBP konkursu "Ziemia dla ludzi, ludzie dla Ziemi", do którego przystąpiła większość bibliotek dziecięcych.

Podsumowując raport o stanie i działalności bibliotek dziecięcych, należy podkreślić, że kierownictwo bibliotek i personel biblioteczny powinien zmobilizować się do zwiększenia starań o poprawę materialnej i technicznej bazy placówek dla dzieci oraz zintensyfikować merytoryczną działalność.

W przyszłości trzeba uwzględnić:

- kształtowanie i doskonalenie księgozbiorów placówek dla dzieci w taki sposób, aby jak najlepiej zaspokajały potrzeby czytelników poprzez:
- właściwy dobór nowo kupowanych książek do bibliotek, selekcję niepotrzebnych publikacji;
- większą dbałość bibliotekarzy o poznawanie własnych zbiorów;
- starania o podniesienie estetycznego poziomu księgozbioru i wystroju lokali bibliotecznych;
- dbałość o właściwy poziom prac upowszechnieniowych i popularyzatorskich, korzystanie w większym stopniu z dobrych i sprawdzonych przykładów innych placówek;
- liczniejszy udział bibliotekarek w ubieganiu się o Nagrodę im. Anny Platto;
- bardziej aktywne „włączanie się” placówek dla dzieci w realizację programu edukacji kulturalnej (element Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego) i udział w corocznych inicjatywach wojewódzkich;
- dbałość o zachowanie „równowagi” między scholaryzacją bibliotek, a ich rolą jako placówek pełniących funkcje zabawowo-relaksacyjne w stosunku do swoich czytelników;
- zwrócenie większej uwagi na problem dzieci „nieczytających” oraz - zgodnie ze światowymi tendencjami - zainteresowanie usługami czytelnicznymi rodziców dzieci w wieku „przedczytelniczym”.